

• correspondent

Viking

Nederlands-hervormd

herauswöh

Suzanna nieuwsgierig

taal&ik dochter

MOSKOU

niet lanterfantent

puur Kuifje

Dit is Frank Westerman

Schrijver Frank Westerman (1964) weet complexe vraagstukken als terreur, identiteit en geloof te vatten in meeslepende bestsellers die zijn liefde voor onderzoeksjournalistiek en literaire flair weerspiegelen. Maar hoe ver hij ook reist, de geboren Emmenaar blijft een calvinist pur sang. “Daar moet ik eens mee afrekenen.”

TEKST: MINOU OP DEN VELDE | BEELD: BRENDA VAN LEEUWEN | VISAGIE: MANOUS NELEMANS

ER WAS NIKS BUITEN DAT GELOOF

“Dit is een 3D-afbeelding van de berg Ararat, de berg van de Ark van Noach, op de grens van Turkije en Armenië. Als kind had ik al een onbegrensde nieuwsgierigheid. Alles om me heen wilde ik bevragen. Misschien om tegen te kleuren, vanuit het nest waar ik uit kom. Mijn ouders dachten vanuit het geloof. Ze zijn Nederlands-hervormd. Grasmaaien op zondag deed je niet. Mijn zus en ik mochten gerust vragen waarom niet, maar na de uitleg hield het gesprek op. Mijn geloof was vast en vurig. Want er was niks buiten dat geloof. Het was er op school, in de kerk en thuis. Op de lagere school zaten we maandagochtend allemaal op de grond in de aula. We zongen psalmen en je voelde je geborgen, opgenomen in het geheel. Op de middelbare school ontdekte ik Blaise Pascal, een Franse wiskundige en filosoof, die zei: sommige dingen zijn onkenbaar. Een mens zal nooit de samenstelling van een ster kunnen achterhalen. De ster is te heet om er dichtbij te komen. Maar opeens legde de leraar natuurkunde, meneer Goverse, uit hoe je de samenstelling van een ster kon aflezen uit het licht. Dus het was wél kenbaar! Zo zaaide

‘Als iemand zegt: u zult wel trots zijn op uw zoon, gaat mijn moeder het woord ‘trots’ demonteren’

de exacte wetenschap twijfel bij mij en trok het geloof weg in de coulissen van mijn bestaan.

Rond mijn 40ste begon ik me toch af te vragen of ik niets waardevols was verloren, door het geloof af te zweren. Die vraag heb ik onderzocht in het boek *Ararat*. De Duitse vertaling noemt het een pelgrimage van een ongelovige. Ik beklim de Ararat, die is 5136 meter. We stranden in een sneeuwstorm bij -17°C. Op maar vijftig meter van de top. We zijn op het hoogste plateau, maar de top zien we niet. Dat is symbolisch. Je kunt reiken, maar er zullen altijd dingen je bevatingsvermogen ontstijgen. Dat ben ik gaan waarderen. Ik ben gevoeliger geworden voor poëzie en spiritualiteit. Dat spectrum heb ik teruggewonnen op mijn no-nonsense houding als onderzoeksjournalist. Ik geloof niet meer in Het Woord, maar wel in het woord. In taal en verbeelding.

In *Ararat* schrijf ik dat geen haar op ons hoofd eraan dacht om onze dochter te dopen. Toen ik dat aan mijn moeder vertelde zei ze alleen: Jammer. Verder wordt dat natuurlijk niet opgerakeld, want dat doet pijn. Na de verschijning van het boek gaf ik een lezing in Roden. Mijn ouders kwamen ook. Daar, in dat zaaltje, vertelde ik waarom ik niet meer in God geloof. Na afloop reden we terug in het donker, en in die kleine cocon, met de koplampen op de weg, sprak ik voor het eerst hardop uit dat ik niet meer in God geloof. Het niet willen kwetsen had mij ervan weerhouden om het rechtstreeks tegen mijn ouders te zeggen. Maar in de auto in het donkere Drenthe kwamen we tot een wezenlijk gesprek over waarom ik niet meer naar de kerk ga. Dat is waardering, erkenning van mijn keuzes. Maar het is nogal een omweg. Kennelijk had ik zowel het boek als de beklimming nodig om het te kunnen uitspreken.

Of mijn ouders trots op me zijn? (zwijgt even) Nou, ze leven enorm met me mee. Alle boekpresentaties hebben ze meegemaakt. Er is altijd wel iemand die zegt: u zult wel trots zijn op uw zoon. En dan gaat mijn moeder dat woord ‘trots’ eigenlijk demonteren. (begint op zijn hand te bijten) Mijn zus is beeldend kunstenaar, dus eerst begint ze over haar. Ze zal nooit iets zeggen dat ten gunste is van het ene kind. Er moet gelijkwaardigheid zijn, in de eventuele lof die ze uitspreekt. Daarbij ziet zij talent als een gift van God. Het is geen verdienste waar je je op kunt laten voorstaan. Dus past het woord trots niet, vindt ze.” ▶

FRANK WESTERMAN (1964)

werd na zijn studie Tropische Cultuurtechniek correspondent voor *de Volkskrant* en *NRC Handelsblad* in Moskou en Joegoslavië. Hij wist door te dringen tot de enclave Srebrenica, waarover hij in 2015 *De slag om Srebrenica* publiceerde. Zijn boek *Een woord een woord* werd in 2017 bekroond met de Bob den Uyl-prijs en de M.J. Brusse-prijs. Voor de NTR presenteerde hij programma's als *Nederland in 7 overstromingen* en *De Brug*. In zijn pas verschenen boek *Wij, de mens* verkent hij de oorsprong en identiteit van de mens.

VIKINGKLAUW

“Filosofen vragen zich steeds weer af wie wij zijn. Dat was het uitgangspunt van *Wij, de mens*. Maar om van zo’n enorm vraagstuk een boek te maken, wilde ik het veld in. Ik ging praten met oermenskundigen – de schedeljagers en schedelduiders. Langs de Maas bezocht ik een man die met tandenborstels een grot zit uit te borstelen. Hij is oldskool, aan de horizon gloort het DNA-onderzoek. Bij elk boek wil ik me met huid en haar overgeven. Je kunt niet

naar de wereld kijken zonder dat je jezelf als uitgangspunt neemt. Dus ik stuurde wat wangslim naar het Amerikaanse bedrijf Geno 2.0, voor een DNA-test. Er kwam uit dat ik voor 1,1% Neanderthaler ben, en voor de helft Noorman. Mijn neef zei: ‘Dat wist je toch al? Jij hebt toch ook de Viking ziekte die opa heeft?’ Kijk, de pezen van mijn vingers groeien aan de huls. Dat heet de Vikingklauw. Geweldig! Je onderzoekt de oorsprong van de mens, en je vindt de bewijzen in je eigen handpalm.”

‘In Bosnië, tijdens de val van Srebrenica, voelde ik echt het heilige vuur: hier moest ik verslag van doen’

DE BEER IS LOS

“Deze granaatscherven van een 500-ponder heb ik zelf uit de bomkrater gevist. Toen de enclave bij Srebrenica werd overrompeld vroeg Dutchbat om luchtsteun. Deze bom, van een Nederlandse F-16, kwam pas toen het te laat was. Waarna zich de grootste slachting in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog voltrok.

Op mijn 18de had ik *herausweh*. Ik hoefde niet zozeer te vluchten uit Assen, alsof een groot donker beest me op de hielen zat. Maar ik wilde de aarde onder me zien voortrollen, gaan waar de bakens niet meer vertrouwd zijn. Ik wilde sterrenkunde studeren. Maar ik had het idee: daar heeft niemand wat aan. Ik wil me nuttig maken. Iets goeds doen. Ik ging tropische landbouw studeren om ontwikkelingswerker te worden. Tegelijkertijd wilde ik de school voor journalistiek doen. Twee keer werd ik uitgeloot. Dat had een geweldige uitwerking op mij. Als iemand mij ergens van probeert te weerhouden, is de beer in mij los. Dat is echt: Oké, *see you in the headlines*. Jullie horen nog van mij. Daar gaan jullie spijt van krijgen! Ik trok naar Cuba en Jamaica, en woonde een jaar in Peru. Op mijn 27ste ging ik als correspondent voor *de Volkskrant* naar Joegoslavië. In Bosnië, tijdens de val van Srebrenica, voelde ik echt het heilige vuur: hier moest ik verslag van doen. Ik heb er bijna drie jaar van mijn leven aan besteed. Niet uit bravoure, maar om feiten te delven. Ik was bang, maar de onderste steen moest boven komen. Twee keer ben

ik met een list de enclave binnengegaan, terwijl hij werd omsingeld, uitgehongerd en beschoten. Dat was puur Kuifje. Maar zodra ik eruit kwam werd ik, samen met mijn tolk Cvetko, gearresteerd door de omsingelaar, Momir Nikolic. Dat is een Bosnisch-Servische kolonel, die nu een gevangenisstraf van 27 jaar uitzit wegens misdaden jegens de menselijkheid. Hij nam onze autosleutels in beslag. De avond viel, en we konden geen kant op. Uit de bosjes doken zwaarbewapende jongens op. Cvetko was een ontzettend ervaren man van in de vijftig. Maar hij trok bleek weg en fluisterde: ‘Die jongens zeggen dat ze de opdracht hebben gekregen om ons te temmen. Frank, doe iets!’ Eh, doe iets? Wat?! Er kwam een vrachtwagen van de VN langs, die werd aangehouden door diezelfde jongens. Ik sprong op de treeplank zei tegen de chauffeur: ‘*We are in deep shit*. Ik ben journalist, hij is tolk. Meld dit. Nu.’ Die jongens trokken me weg: ‘Wat denk je verdomme dat je aan het doen bent?’ Een uur later kwam Nikolic terug en zei: ‘Hier heb je je autosleutels. En nu oprotten.’ Het was zo eng. Heel lang kon ik dit niet tot in detail, rustig vertellen. Dan ging mijn stem trillen en kreeg ik klamme handen. Die wolk van angst trok tot in mijn vingertoppen.” ▶

‘Mijn calvinisme zit heel diep. Ik kan moeilijk lanterfantent. Roekeloze uitgaven doe ik nooit’

DE DISCUSWERPSTER WAS MOOIER

“Mijn calvinisme zit heel diep. Mijn arbeidsethos ook. Ik kan heel moeilijk lanterfantent. Niet. (Lacht) Roekeloze onbezonnen uitgaven doe ik nooit. Dit beeldje van een Sovjet hardlooper kocht ik ooit voor 180 dollar. Een mooi voorbeeld van socialistisch realisme. Er stond nog zo’n beeld in die winkel, van een discussuwerpster. Die vond ik mooier. Er zat meer beweging en zwier in. Maar die kostte 3300 dollar. Heel lang heb ik getwijfeld, telkens ging ik terug. Die 3300 dollar kon ik wel op tafel leggen. Maar er is iets zo dieps dat mij daar van weerhoudt. Dat is met de paplepel ingegoten. De middenstands- en kruideniersmentaliteit is belangrijk voor Nederland. Uit dat grondsoop kom ik ook. Maar daar moet ik echt mee afrekenen. Ik heb nog steeds spijt dat die discussuwerpster niet hier staat. Binnenkort wil ik een kort verhaal schrijven onder de titel *De aanschaf*. Ik wil dan iets verschrikkelijk duurs kopen, dat niet in verhouding staat tot wat je ervoor krijgt.”

RIJKDOM AAN VERHALEN

“Deze bijbel kreeg ik bij het afscheid van de middelbare school. Het boek *Prediker* is mijn favoriet. Ik heb hele lappen uit mijn hoofd gekend. Een rijkdom aan verhalen. (leest voor) *Wat geweest is, dat zal er zijn, en wat gedaan is, dat zal gedaan worden; er is niets nieuws onder de zon. Is er iets, waarvan men zegt: Ziehier, dat is nieuw – het was er al in verre tijden, die vóór ons waren.*

Die laatste zin had zomaar als motto bij *Wij, de mens* kunnen staan. Thuis hadden we *Sil de strandjutter*, *De geïllustreerde dierenencyclopedie* en *De herberg met het hoefijzer* van A. den Doollaard. Dat mocht je ook lezen. Maar meer leescultuur hadden we niet. Dat was de hele bibliotheek.”

WAT EEN PRÉSENCE

“Het eerste dat me opviel aan Suzanna was haar stem. We werkten allebei bij het persbureau Interpress Service. 25 waren we. Er kwamen Spaanse en Engelse berichten binnen, die moesten worden vertaald in goed Nederlands. Jeetje, dat was aanpoten. Af en toe ging er een telefoon, dat kon ik er echt niet bij hebben. En dan klonk het: ‘Interpress Service, met Suzanna Jansen.’ Ik draaide me om, wie is dat? Die met zoveel verve en zwier al die telefoons oppakt? Wat een présence. Wat een welluidendheid. Inmiddels zijn we 28 jaar samen. Ik hou ervan dat bij haar de metertjes ver uit kunnen slaan. In enthousiasme, in directheid, in expressiviteit. *Never a dull moment*. Ik ben minder heftig. Bij de presentatie van mijn tiende boek kwam zij binnen met gouden partyballonnen met het cijfer 10. Van een formaat waarvan mijn calvinisme me ingeeft: is dat niet wat overdreven? Zij vindt ze eigenlijk wat klein, en dat vind ik dan weer groots!” ▶

‘Vera houdt mij een spiegel voor en gaat tegen me in’

KAMERAADSCHAP

“Voor een heel groot deel voelt mijn band met Vera als kameraadschap. We hebben samen een kinderboek geschreven, *Larski slaat alarm*. Dit was de publiciteitsfoto. Het plot is: de Waddenzee bevriest en niemand kan van Schiermonnikoog af. Het voedsel raakt op. Wie zorgt er voor de dieren? Nou, de dieren hebben een slimmer plan dan de mensen. Dat verhaal hadden we samen bedacht nadat we bijna waren ingesneeuwd op het eiland. We hebben het in drie jaar geschreven, vanaf haar 7de. Als ze zich verveelde vroeg ik: zullen we aan het boek werken? Elke zin las ik voor en vaak zei ze: zo zeggen kinderen dat niet. Oké, hoe zeggen kinderen dat dan wel? Dan kwam er iets, en schreef ik dat op.

Vera is nu 16. Ik neem haar graag mee op mijn reizen. Twee zomers geleden gingen we met de nachttrein van Parijs naar de Pyreneeën. In Parijs deelden we bij de ondergaande zon een pizza uit zo’n doos. Ze wilde nog snel naar de Eiffeltoren. We moesten rennen om de nachttrein te halen. ’s Ochtends, bij Perpignan, staken we ons hoofd uit het raampje. Kijk, de Middellandse Zee! Of ik iets op haar wil overbrengen? Natuurlijk. Maar ik wil vooral samen dingen meemaken. Wij delen de nieuwsgierigheid. Dingen willen weten, doorvragen. Ze houdt mij een spiegel voor en gaat tegen me in. Het is niet alleen maar papa papa papa. Dit voorjaar nam ik haar mee naar een literair festival in Kaapstad. Na afloop zei ze: ‘Iedereen op dat festival is wit. Ik heb helemaal geen Afrika gezien! Ik wil naar de sloppenwijken!’ Ze had online een toer gevonden, waarbij een bewoner je rondleidt. Dus dat hebben we gedaan. We voeren naar Robbeneiland, waar Mandela ooit zat. Opeens zag ze de staart van een walvis boven de golven uitkomen. Kijk! Iedereen ging kijken, maar ze zeiden: dat kan helemaal niet, hier zitten geen walvissen. En ineens dook hij weer boven. Gewoon naast de boot. Bij de presentatie van *Wij, de mens* heb ik haar een stenen walvisstaartbeeldje gegeven. Met een ingelijste zin uit het boek: ‘Allemaal slaan we verwoed met onze staart op het water, maar anders dan de walvis menen wij mensen dat ons spetteren ertoe doet.’ Dat is iets terug willen geven. Voor het vele dat ze mij geeft.”

DE TAAL EN IK

“Dit is mijn favoriete plek in huis. ’s Morgens, als ik alleen thuis ben, daalt er een weldadige rust op me neer. Ik schrap een zin, ik voeg wat toe, en de uren vervliegen. De taal en ik, en niets anders. Mijn bureau komt uit Moskou, waar ik in 1997 correspondent was. Ik zei die baan op omdat ik *Ingenieurs van de ziel* wilde schrijven. Onze woning in het correspondentenpunt moesten we opgeven, maar we vonden een fantastisch huis bij het Kremlin. Het was een generaalshuis, vol toonzalen, glanzend parket en hoge spiegels. De vader van de vrouw die het verhuurde had als kolonel in het Rode Leger Oost-Europa bevrijd. Onder aanvoering van Stalin, maar goed, ook zij verdreven de nazi’s. Eigenlijk willen we niet weten uit wat voor huizen die kolonel zijn meubels had gehaald. Misschien was dit bureau een oorlogstrofee? Maar ik wilde het per se van haar kopen, als herinnering aan de twee jaar dat ik daar aan mijn boek werkte.

Op de laatste avond in Moskou kochten we dit schilderij. Het was vlak voor kerst, en we gingen nog een keer naar het Rode Plein. Het sneeuwde, het was stervenskoud. Toen we een steeg indoken zagen we in een uitdragerij dit schilderij hangen. Er staat: pannenkoek met kaviaar in het Russisch. Sommige mensen vinden het kitsch, maar ik vind het mooi.” ■

